
Alojzije Čondić
PASTORALNO BOGOSLOVLJE U RASPRAVI OD DRUGOG
VATIKANSKOG SABORA DO DANAS
Debate on pastoral theology from the second vatican council till today

UDK: 25
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 11/2005.

387

Služba Božja 4 | 05.

Sažetak

Pisac se članka prosudbeno osvrće na razvojni hod pastoralnoga bogoslovlja u razdoblju od Drugoga vatikanskog sabora do danas. Prije svega, osvrće se na odnos Sabora i saborskih spisa prema pastoralu i pastoralnomu bogoslovlju. Isto tako, predstavlja i interpretira stavove važnijih teologa pastoralista o ovoj bogoslovnoj grani. Stanje pastoralnoga bogoslovlja u teološkim krugovima nije bilo dovoljno jasno a niti je ono uvijek bilo ispravno shvaćeno pa tako ni danas. Unatoč tome, ova bogoslovna znanstvena grana ustraje na znanstvenomu putu, te kao međudisciplinarna znanost zauzima važno mjesto i ulogu u crkvenim a i u društvenim krugovima.

Pisac se služi povijesno-prosudbenom metodom, raščlanjuje stanje pastoralnoga bogoslovlja u današnjim teološkim raspravama, i dolazi do spoznaje da pastoralno bogoslovlje treba jasno definirati epistemološke i metodološke kriterije da ne bi skrenula u pragmatične ili teoretske krajnosti. Također, pred snažnim tradicionalnim načinom pastoralnoga rada, zagovara potrebu preinake stvarnoga pastoralu u posve novim crkveno-društvenim okolnostima.

Ključne riječi: pastoralno bogoslovlje, pastoral, Drugi vatikanski sabor, pastoralni rad, nova evangelizacija.

UVOD

Općenito su na površinu isplivala dva važnija pogleda na pastoral. Prvi se odnosi na Tridentiski sabor (1545.-1563.), koji je bio tradicionalnoga tipa i bavio se uglavnom unutarnjim crkvenim uređenjem, te je podupirao i gotovo ljubomorno čuvao i trajno djelovao u duhu pastoralne krilatice *cura animarum*. Taj pristup, koji je u svoje vrijeme bio veoma djelotvoran, obilježio je jedno povijesno razdoblje i ostavio je tragove u svijesti mnogih današnjih vjernika i pastoralnih radnika.

388

Drugi, dinamičniji pristup, zauzeo je Drugi vatikanski sabor (1962.-1965.) koji se dotiče i odnosa Crkve sa svijetom s nakonom navještaja Radosne vijesti današnjemu čovjeku u njegovim stvarnim okolnostima.

Svijest o pastoralu i pastoralnomu bogoslovlju tijekom povijesti je stupnjevito sazrijevala, a kulminirala je sazivanjem Drugoga vatikanskog sabora koji je ujedno nazvan *pastoralnim Saborom*. Potreba za promjenom pastoralna, te teološki i znanstveni pogled na pastoralno bogoslovlje, dobivaju poseban zamah u osvit Sabora. Takav pristup pastoralu i pastoralnomu bogoslovlju potiče Sabor, a mnogi pisci, svaki na svoj način, pridonose znanstvenomu i teološkomu napretku. U članku se želim prosudbeno osvrnuti upravo na razvitak i današnje stanje pastoralna i pastoralnoga bogoslovlja u poslije-saborskom razdoblju.

1. DRUGI VATIKANSKI SABOR I PASTORALNO BOGOSLOVLJE

Drugi vatikanski sabor, otvarajući Crkvu *ad extra*, učinio je jedan bitan iskorak u razvitku bogoslovno-pastoralnoga razmišljanja i rada. Sabor je bio žarište u kojemu su se jedinstveno spojili prijedlozi i postavke katoličkoga a također i protestantskoga pastoralnog bogoslovlja, osobito onoga nakon rata. Radi se o povijesnom trenutku kad se spajaju određene problematike s teološko-pastoralnom refleksijom o crkvenomu radu. To je bila polazna točka za obnovu i stvaranje pastoralnoga ili pak praktičnoga bogoslovlja.

Drugi vatikanski sabor predstavlja svojevrsno razvođe u zamisli pastoralna jer točno određuje *predmet* (Crkva narod Božji, misterij zajedništva i sakramenata), *metodološka mjerila* (sudje-

lovanje svih krštenika u spasiteljskom poslanju Crkve), *cilj* (cjelovito promicanje čovjeka i izgradnja Kraljevstva Božjega) u vjernosti djelovanju Duha Svetoga koji djeluje i izvan Crkve. Kad se sve ovo uzme u obzir, onda nije ni čudno što je papa Ivan XXIII. (1881.-1963.), 11. listopada 1962., otvarajući Drugi vatikanski sabor, u svom govoru proročki ga nazvao Saborom *pastoralne važnosti*¹ misleći da bi se kršćanski nauk preoblikovao kako bi odgovorio na poteškoće i zahtjeve stvarnih ljudskih uvjeta, te progovorio razumljivim jezikom koji je sposoban uvući se u savjest i svijest današnjega čovjeka.

1.1. Pastoralno bogoslovlje u saborskim spisima

Nakana Sabora nije bila isključivo rasvijetliti epistemološke poteškoće o identitetu pastoralnoga bogoslovlja, uostalom, izraz *pastoralno bogoslovlje* spominje se samo jedanput u saborskim spisima², dok se izraz pastoralni rad spominje oko osamdeset puta. Međutim, zamisao ove bogoslovne grane, njezinih područja i odnosa s drugim granama nalazi se u mnogim saborskim tekstovima. Sabor definira područje svojstveno pastoralnomu bogoslovlju, shvaćeno kao teorija o razvitku crkvenoga života s jasnim uporištem u ministerijalnom i kraljevskom svećeništvu. U odnosu na to, «dekret o odgoju i obrazovanju svećenika» *Optatam totius*, u dijelu izrijekom posvećenom unaprjeđenju užega pastoralnog odgoja, iznosi određene dijelove koji ulaze u posebna pitanja pastoralnoga bogoslovlja, odnosno na osobit se način odnose na svećeničku službu: «poglavito na katehezu i

¹ IVAN XXIII., *Concilium oecumenicum vaticanum II. sollemniter inchoatur*, AAS 54 (1962), 792: "Est enim aliud ipsum depositum Fidei, seu veritates, quae veneranda doctrina nostra continentur, aliud modus, quo eadem enuntiantur, eodem tamen sensu eademque sententia. Huic quippe modo plurimum tribuendum erit et patienter, si opus fuerit, in eo elaborandum; scilicet eae inducendae erunt rationes res exponendi, quae cum magisterio, cuius indoles praesertim pastoralis est, magis congruant". (Prijevod pisca: «Druga je stvar naime sam poklad vjere ili istine sadržane u našoj nauci, a druga stvar je način na koji se one izlažu, čuvajući ipak u njima isti smisao i isto značenje. Trebat će pridati veliki značaj ovom obliku i, ako bude nužno, trebat će sa strpljivošću postojano nastojati u njihovoj izraditi; i trebat će se prikloniti načinu predstavljanja stvari koji više odgovara učiteljstvu, čiji je značaj prvenstveno pastoralni».

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* (SC), Kršćanska sadašnjost (KS), Zagreb 1986., 16.

propovjedništvo, na bogoštovlje i dijeljenje sakramenata, na karitativni rad, na službu pomaganja zalutalima i nevjernicima i na ostale dušobrižničke zadatke»³.

Upravo navedeni izraz *ostali dušobrižnički zadaci*, odnosi se na naznake sadržane u drugim saborskim spisima, a upućuju na vođenje zajednice, na pastoral određenih kategorija osoba, na misionarsko i ekumensko područje,⁴ itd.

Sabor uzima u obzir i druge zadatke suvremenoga pastoralnog bogoslovlja, kao što je spoznaja rezultata humanističkih znanosti i njihove uporabe u pastoralni rad⁵ (psihologija, pedagogija, sociologija, masmediji). Drugi vatikanski sabor zasigurno nije produbio sve teme i poteškoće koji se tiču pastoralne refleksije, iznad svega one crkvene naravi, ili pak još je manje mogao predvidjeti neke društvene, kulturološke ili pastoralne promjene.

Stoga, iz ovoga proizlazi jasan zahtjev o promišljanju na koji način biti i uprisutniti Crkvu u današnjemu svijetu i u različitim kulturama, na koji način izraziti njezinu ulogu, potrebu za obnovom različitih struktura da bi se što bolje odgovorilo na stvarne zahtjeve nove evangelizacije.

Ovi opći i pojedinačni čimbenici predstavljaju ogroman potphvat za onoga tko želi unutar saborskih tekstova neposredno promatrati identitet i naličje pastoralnoga bogoslovlja. Ipak, ne smije se tako lako napustiti polje rada ne osvrćući se na novost koja je od velike važnosti, a to je nazočnost među spisima «pastoralne konstitucije» *Gaudium et spes*. Radi se o saborskomu tekstu koji se odnosi na samu bit Crkve⁶ i ujedno je nešto posve novo u povijesti Sabora.

---

³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o odgoju i obrazovanju svećenika *Optatam totius* (OT), nav. dj., 19.

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija *Lumen Gentium* (LG) 28, nav. dj., 28; Isti, Dekret o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* (PO), nav. dj., 3.4-10.22; Isti, Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* (CD), nav. dj., 11-18. 28; Isti, Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes* (AG), 16. 26. 34.

⁵ Usp. OT 2; CD 14. 16; AG 34; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremnom svijetu *Gaudium et spes* (GS), nav. dj., 52, 62; Isti, Dekret o sredstvima društvenog saobraćanja (IM), nav. dj., 15.

⁶ Usp. M. D. CHENU, *La Chiesa popolo messianico*, Torino 1967, 57.

Saborski se Oci nisu lako složili oko značenja te pastoralne kvalifikacije⁷. Na kraju je ta usmjerenost precizirana u prvoj bilješki koja je smještena u sam naslov konstitucije. U bilješki se odlučno tvrdi da se konstitucija *Gaudium et spes* sastoji od dva dijela koji tvore jedinstvenu cjelinu. Prvi je dio doktrinalne a drugi pastoralne naravi. Naziva se «pastoralnom», jer na temelju doktrinalnih načela iznosi stav Crkve prema današnjemu svijetu i ljudima. U prvom dijelu razlaže svoj stav i nauk o čovjeku i svijetu u kojemu se nalazi. U drugomu promatra neke vidove suvremenoga čovjeka i ljudskoga društva. Ističe se da ovu konstituciju valja tumačiti prema općim normama teološkoga tumačenja.

Na temelju ovoga vidi se, da je pastoral obveza cijele Crkve u odnosu prema svijetu i današnjemu čovjeku. Sadržaji pastora se ne odnose samo na unutarnji ustroj Crkve - *ad intra*, nego i na njezine odnose - *ad extra*, tj. na nedvojbenu nazočnost Crkve u svijetu⁸, kako je ustvrdio papa Ivan XXIII. mjesec dana prije otvaranja Sabora.

1.2. Kako Drugi vatikanski sabor stvara pastoralno bogoslovlje

Premda su gotovo neznatne izričite saborske tvrdnje same zamisli pastoralnoga bogoslovlja u teoretskom smislu, ipak je bogoslovno-pastoralna metodologija nepobitna novost utkana u «pastoralnu konstituciju», te u mnogobrojne saborske tekstove, iako ne uvijek izričito naglašeno. Sabor, koji ima pastoralni značaj, na različite načine razmišlja o pastoralnoj praksi.

1.2.1. Pastiri i crkveni rad

U pogledu pastoralne službe, koja u sebe uključuje tradicionalne kleričke oblike, može se reći da Drugi vatikanski sa-

⁷ Usp. G. TURBANTI, *Un concilio per il mondo moderno*. La redazione della costituzione pastorale "Gaudium et spes" del Vaticano II, Mulino, Bologna 2000.

⁸ Usp. IVAN XXIII., *Nuntius radiophonicus*, 11. rujna 1962, AAS 54 (1962), 680; GS 40.

bor na osobit način vodi brigu o njihovoj naobrazbi⁹. Svećenički rad, koji se očituje pod mnogovrsnim vidovima, čvrsto zadržava shemu po kojoj se sve svodi na trostruku osnovnu kristološku odrednicu – *tria munera* – tj. učiteljsku službu, službu posvećivanja i pastirsku službu¹⁰ (*magisterium verbi, ministerium gratiae et regimen animarum*).

Ovakva je zamisao stavljena u obnovljene crkvene okvire, o kojima temeljito razlaže «dogmatska konstitucija» *Lumen gentium*¹¹ i tu se uočava svojevrsni napredak. Lik, uloga i rad pastira (biskup i svećenik) predstavljeni su u okviru kolegijalnosti i širi kontekst naroda Božjega, u lokalne zajednice. Određena uloga pastira nije istrgnuta iz zajednice, nego je sagledana u stalnom suodnosu sa svim crkvenim sastavnicama koje su pozvane na izričito pastoralno zauzimanje. Prema tome, zajednica je prvi aktivni nositelj pastoralnoga rada, još izričitije, mjesna ili župna zajednica u čitavoj svojoj stvarnosti i povijesnosti. Bez daljnjega, Sabor pod bogoslovno-pastoralnim vidom raspravlja i o drugim temama, kao što je crkvena suodgovornost, uloga vjernika svjetovnjaka, karizmatična zvanja, itd.

1.2.2. Načini bogoslovno-pastoralnoga odraza

Ovdje se želi izbliza predočiti na koji je *način*, s bogoslovno-pastoralnoga vida, Drugi vatikanski sabor raspravljao o temama i specifičnim poteškoćama. Pristupi i oblici bili su različiti, ovisno o naravi spisa, dokaza, stanja ili pak pastoralne strategije.

Jedan je od modela *dogmatsko-pastoralni*, a odnosi se na *Lumen gentium* i *Dei verbum*. Naziva se *dogmatski*, zato što nastoji predočiti crkveni nauk, a *pastoralni*, jer usmjerava pozornost na aktualna zbivanja, prihvaća stvarne učinke učiteljstva i teologije, rabeći govor koje je osjetljiv na suvremeno kulturološko surječje.

U mnogim svojim tekstovima (npr. *Sacrosanctum Concilium*, *Christus Dominus*, *Presbyterorum Ordinis*, *Inter mirifica*) Sabor, zasigurno nadahnut ondanim bogoslovno-pastoralnim priru-

---

⁹ Usp. OT 4. 19.

¹⁰ Usp PO 6; CD 30.

¹¹ Usp. LG 1-8.

nicima, stvara bogoslovno-pastoralni odraz *aplikativnoga* tipa. Taj se način sastoji u razgraničavanju načela i u njihovoj primjeni u različitim crkvenim situacijama.

U pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* sasvim se jasno uočava *deduktivna*, a ujedno i *induktivna metoda*. Treba istaknuti da se ovdje ne radi o pojmovnoj, doktrinalnoj obradi, već se uvijek polazi od stvarnoga stanja, tako da operativne norme ne izgledaju kao dedukcija iz doktrinalnoga predeterminiranog patrimonija, nego kao druga strana bogoslovne raščlambe, usmjerena na rasvjetljenje određenih stvarnih pitanja.

Jedna je od sintagmi «znakovi vremena», tj. događaji koji po svojoj učestalosti označavaju jedno vremensko razdoblje, karakterističan način s kojim Drugi vatikanski sabor prikazuje suvremene crkvene i društvene događaje. Međutim, nije dovoljno samo ustvrditi i ograničiti se na društveno-povijesne činjenice, nego one postaju istinski znakovi kad ih se razabire, prosuđuje i tumači kroz bogoslovni, vjerski i antropološki vid¹².

Nakana Sabora nije bila definirati novi nauk, nego obnoviti život Crkve. Sagledavajući u surječju društveno povijesnoga razvitka situacije, može se reći da je Sabor istaknuo pastoralno bogoslovlje kao i cjelokupno bogoslovlje, te je svećeničku formaciju usmjerio u pastoralnomu pravcu¹³. Drugi vatikanski, produbljujući ekleziologiju zajedništva, nadilazi primijenjenu viziju

¹² Usp. GS 4. 11a: «Božji narod, pokretan vjerom kojom vjeruje da ga vodi Duh Gospodnji koji ispunja svijet, trudi se da u događajima, potrebama i željama koje dijeli s ostalim ljudima našeg vremena razabere koji su u tome istinski znakovi Božje prisutnosti i Božjih nakana. Vjera, uistinu, sve stvari rasvjetljuje novim svjetlom i očituje nam Božje nakane o cjelovitom čovjekovu pozivu te tako usmjeruje duh prema zaista humanim rješenjima»; GS 44: «Dužnost je svega Božjeg naroda, osobito pastira i teologa, da uz pomoć Duha Svetoga slušaju, razabiru i tumače razna mišljenja našega vremena te ih prosuđuju u svjetlu riječi Božje, kako bi se objavljena istina mogla uvijek dublje uočiti, bolje shvatiti i prikladnije izložiti»; A. SCOLA, «*Gaudium et spes*»: *Dialogo e discernimento nella testimonianza della verità*, u: R. FISICHELLA (ur.), *Il concilio vaticano II. Recezione e attualità alla luce del Giubileo*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano) 2000., 82-114; S. LANZA, *Introduzione alla teologia pastorale. 1. Teologia dell'azione ecclesiale*, Queriniana, Brescia 1989., 68-82; J. GRBAC, *Pretpovijest pastoralne konstitucije Gaudium et spes Drugoga vatikanskog sabora*, «Obnovljeni život», 43 (1988.) 4, 381-395. T. TRSTENJAK, *Drugi vatikanski koncil kao polazište nove teološko-pastoralne prakse*, «Obnovljeni život», 42 (1987.) 2, 152-162.

¹³ Usp. V. SCHURR, *Teologia pastorale*, u: AA. VV., *Bilancio della Teologia del XX secolo*, vol. III., Roma, 1972., 399-469.

pastoralnoga bogoslovlja i upućuje na potrebu prikladnoga pastoralnog planiranja i operativne djelotvornosti.

2. PASTORALNO BOGOSLOVLJE U POSLIJE-SABORSKOM STANJU TRAŽENJA

Nakon Sabora pastoralno bogoslovlje, koje je dugo bilo klero-centrično, u osvit je Sabora poprimilo eklezio-centrična svojstva, posebno pod utjecajem *Priručnika*¹⁴ (*Handbuch*) Karla Rahnera (1904.-1984.) namjeravajući razviti svoju metodu rada i produbiti svoju znanstvenost. Sedamdesetih su godina rasprave o pastoralnomu bogoslovlju bile u usponu, a već je osamdesetih, na neki način došlo do zatišja. Međutim, krajem osamdesetih godina pa sve do danas, pojavljuju se mnogobrojna bogoslovno-pastoralna djela i priručnici¹⁵, ne samo u njemačkom okružju, nego i na drugim govornim područjima.

Jedan od događaja koji se ne smije zaobići, a važan je za razvitak pastoralnoga bogoslovlja, jest *Bečki kongres*, održan 1974. Radi se o susretu teologa pastoralista s njemačkoga govornog područja, koji su se sastali o dvijestotoj obljetnici ulaska pastoralnoga bogoslovlja u sveučilišni krug. Predavanja su s toga susreta objavljena u važnom zborniku¹⁶ koji, kako tvrde

---

¹⁴ Usp. F.X. ARNOLD - K. RAHNER - V. SCHURR - L.M. WEBER - F. KLOSTERMANN (ur.), *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in der Gegenwart*, 5 svezaka, Freiburg 1964.-1969.

¹⁵ Usp. Ovdje izdvajam samo neke od njih: J. VAN DER VEN, *Entwurf einer empirischen Theologie*, Kampen-Weinheim, 1990.; G. CARDAROPOLI, *La pastorale come mediazione salvifica*, Cittadella Editrice, Assisi 1991.²; G. HEITINK, *Practical theology. History, theory, action domains. Manual for practical theology*, Grand Rapids, Michigan 1999.; S. KNOBLOCH, *Praktische Theologie. Ein Lehrbuch für Studium und Pastoral*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1996.; D. BOURGEOIS, *La pastorale della Chiesa*, Jaca Book, Milano 2001.; C. MÖLLER, *Einführung in die Praktische Theologie*, A Francke, Tübingen-Basel, 2004.

¹⁶ Usp. F. KLOSTERMANN - R. ZERFAß (ur.), *Praktische Theologie heute*, Kaiser-Grünewald, München-Mainz, 1974; Važno je istaknuti da su, oko 1900. godine, homiletika, katehetika i liturgika postale autonomne znanosti, a pastoral je sveden na studij o stanju dušobrižnika s obzirom na profesionalnu etiku, na podjeljivanje sakramenata, na vodstvo župe i njezinih članova. Pastoralno se bogoslovlje nije smatralo toliko teologijom koliko svojevrsnim tehničkim uvodom u dušobrižništvo, koje je bilo usmjereno na grješnost i djelovanje pojedinih duša. Konačno, u drugoj polovici prošloga stoljeća počelo se otkrivati Crkvu u njezinom zajedništvu i vjernike svjetovnjake doživljavalo se kao aktivne su-

njegovi urednici, ističe jedan određeni stav u odnosu na stil razmišljanja o pastoralnoj teologiji.

U razdoblju do toga *Kongresa*, nakon ranije goleme zauzetosti *Johanna Michaela Sailera* (1751.-1832), *Friedricha Schleiermachera* (1768.-1834.), *Antona Grafa* (1811.-1867.), i drugih teologa, važnu ulogu je imao *Franz Xaver Arnold* (1898.-1969.), koji se usmjerio na teologalnost ove grane¹⁷, a ista je do polovice XX. st. smatrana poukom o dužnostima dušobrižnika. Nakon devijantnoga prosvjetiteljskog antropocentrizma, cijeli se pastoral promatra kroz participaciju na teandričkomu načelu.

Veliki doprinos u razvitku znanstvenosti pastoralnoga bogoslovlja dao je već spomenuti *Priručnik*, koji odstupa od tradicionalne sheme ustroja pastoralnoga bogoslovlja prema *tria munera*, te polazi od Crkve u njezinoj sadržajnosti. Pastoralno bogoslovlje definira se kao znanost o Crkvi, koje samu sebe ostvaruje (materijalni predmet) u teološkom rasvjetljavanju stanja u kojemu se nalazi Crkva i svijet (formalni predmet). Njezin znanstveni značaj očituje se u činjenici da se njezina načela ostvaruju u određenomu okružju, *hic et nunc*.

U razdoblju nakon Sabora uočavaju se znatni preokreti. Naime, došlo je do određenoga nezadovoljstva, jer su gotovo sva istraživanja svedena na teološko područje s osobitim usmjerenjem na crkvenost, tako da je pastoralno bogoslovlje zadobilo drugotno značenje primijenjenoga oblika. Upravo je takav odnos potaknuo mnoge pisce na jednu posve različitu postavku. Crkveni rad je sve više bio uzgredan, a to je pridonijelo širenju socioloških raščlambi i istraživanja¹⁸.

Njemački teolog *H. D. Bastian* držao je mogućim spoznati stvarnost samo pomoću analize njezinih struktura i uvjeta, i smatrao je da pastoralno bogoslovlje mora obuhvatiti logiku iskustvenoga istraživanja¹⁹. Takav je pristup doveo do zaokre-

---

bjekte u misteriju spasenja. U tomu su procesu bitni autori: *Constantin Noppel* (1883.-1945.), *Linus Bopp* (1887.-1971.), *Michael Pfliegler* (1891.-1972.), svako i papa Pio XII. (1876.-1958.), s enciklikom *Mystici Corporis* 1943.

¹⁷ Usp. F. X. ARNOLD, *Das Prinzip des Gott-menschlichen und seine Bedeutung für die Seelsorge*, „Theologische Quartalschrift“, 123 (1942.), 145-176.

¹⁸ Usp. N. METTE – H. STEINKAMP, *Sozialwissenschaften und Praktische Theologie*, Patmos, Düsseldorf 1983.

¹⁹ Usp. H. D. BASTIAN, *Vom Wort zu den Wörtern. Karl Barth und die Aufgaben der Praktischen Theologie*, „Evangelische Theologie“, 28 (1968.), 25-55.

ta i pastoralno bogoslovlje podvrgnuto je empirijskoj raščlambi. U tome procesu, pastoralnomu bogoslovlju neprestano stoji za vratom opasnost od pukoga empirizma, čija je tehničko-funkcionalna postavka neprihvatljiva jer dovodi do primata prakse.

Drugi vatikanski sabor se ne suočava s epistemološkim problemom o identitetu pastoralnoga bogoslovlja. Krajem sedamdesetih godina spoznaja o pastoralnomu bogoslovlju dobiva priznanje i nalazi prijedloge u djelima njemačkoga teologa *Norberta Mettea*²⁰ (r. 1946.). Prema Metteu, koji je pod dojmom prijašnjih pisaca²¹, praktično bogoslovlje bi bilo teološka znanost o djelovanju (*Handlungswissenschaft*), unutar teologije koncipirane kao praktične znanosti. On se posebno usmjerio na teoriju komunikativnoga djelovanja, jer smatra da je teologiji svojstveno izgrađivati kršćanski *communio*²². Ogradio se od primijenjenoga i čisto funkcionalnoga pristupa pastoralnomu bogoslovlju.

1.1. Izazov osnovnoga pastoralna

Osnovni se pastoral bavi naravi i dinamikom pastoralnoga rada. Ovdje ću prikazati na koji se način odnose određeni pisci, u razdoblju nakon saborskoga zaokreta, prema pastoralnomu bogoslovlju i njezinoj specifičnosti. Ne radi se o posebnim pastoralnim područjima i granama nego, a to treba razlikovati, o pastoralnomu bogoslovlju koje nastoji očuvati duh teologalnosti na svim tim područjima.

---

²⁰ N. METTE, *Theorie der Praxis. Wissenschaftsgeschichtliche und methodologische Untersuchungen zur Theorie-Praxis-Problematik innerhalb der Praktischen Theologie*, Düsseldorf 1978; Isti, *Praktische Theologie als Handlungswissenschaft. Begriff und Problematik*, „Diakonia“ 10 (1979.), 190-203.

²¹ Mette se kreće u obzoru *znanosti o djelovanju* kako su je prije njega zacrtali H. SCHELSKY (usp. H. SCHELSKY, *Einsamkeit und Freiheit. Idee und Gestalt der deutschen Universität und ihrer Reformen*, Reinbek 1963., 283.) i G. KRAUS (Izgleda da je Kraus prvi pisac koji je uveo pojam *Handlungswissenschaft* u područje pastoralne teologije. Usp. *Probleme der Praktischen Theologie im Rahmen der Studienreform*, u: Isti (ur.), *Praktische Theologie*, Darmstadt, 1972., 418-444, posebno 430-435.

²² Usp. N. METTE, *I compiti della comunità ecclesiale nel processo di apprendimento religioso*, „Concilium“, 20 (1984.), 4, 122-134.

1.2. Casiano Floristan

Španjolski pastoralist *Casiano Floristan* (r. 1926.), nakon što je zajedno s *Manuelom Userosom* 1968. godine objavio djelo pod naslovom *Teologija pastoralnoga rada*²³, odlučio se nakon dugogodišnjega iskustva devedesetih godina objaviti svoj priručnik, koji je 2002. godine objavljen u proširenom izdanju²⁴.

Floristan usmjerava raščlambu pastoralnoga rada s jedne strane na *kriteriologiju*, koja se bavi načelima pastoralnoga rada izraženima kroz bogosredišnju kristosredišnju, pneumatološku, crkvenu i povijesno spasenjsku zamisao, a s druge strane kroz crkvenu pastoralnu pokretljivost. Kriterije pastoralnoga rada kao i samu živahnost veže uz stvarno društveno stanje, jer Kraljevstvo Božje se ne izgrađuje u nekakvom misaonom poimanju, nego u stvarnosti.

Crkva, koja je u službi izgradnje Kraljevstva Božjega, ne može se svesti samo na humanističku ili sociološku utvrdu, jer ona je *Otajstvo* kojega je Bog objavio u Isusu Kristu. Izrazito poslanje Crkve sastoji se u rasvjetljavanju, vođenju i poticanju ljudske povijesti kako bi postala mjesto ostvarenja Kraljevstva Božjega. U tome smislu, Crkva ima specifično poslanje, tj. ostvarivati svoju sakramentalnost preko određenih uloga.

Pastoralist Floristan, koji se bavi strukturom crkvenoga rada, promatra pastoralno bogoslovlje kroz tradicionalnu prizmu dijeleći crkvene uloge prema shemi trostruke kristološke službe: *svećenik, prorok, kralj*. S obzirom na to razlikuje trostrukom službu u Crkvi: *bogoslužna, proročka i kraljevska*²⁵.

Zagovarajući metodologiju *vidjeti, prosuditi, djelovati*, smatra da aktualno pastoralno bogoslovlje, kao praktično bogoslovlje koje se bavi kršćanskom teorijom prakse i ulogom Crkve u društvu, promatra pastoralni rad kroz susljedan razvitak trostruke kristološke službe: u širem smislu je *proročka služba (martyra)* usmjerena na navještaj i evanđeosku provjeru, uključujuću

²³ C. FLORISTÁN - M. USEROS CARRETERO, *Teologia dell'azione pastorale*, Paoline, Roma 1970.

²⁴ C. FLORISTÁN, *Teología práctica. Teoría y praxis de la acción pastoral*, Ediciones Sigueme, Salamanca 2002.

²⁵ C. FLORISTÁN I M. USEROS CARRETERO, *Teologia dell'azione pastorale*, nav. dj., 357-372.

evangelizaciju, katehezu i teološku interpretaciju; *svećenička služba (leitourgia)* obuhvaća slavljenje kršćanskih otajstava; isto tako je usmjerena *ad intra* na kršćansko zajedništvo (*koinonia*) i pomirenje, dok je *ad extra* kroz karitativnu odrednicu služenja (*diakonia*) usmjerena na izgradnju Kraljevstva Božjega u društveno-kulturološkom ozračju²⁶.

Floristan ne odstupa od početne postavke pastoralna, nego se u kontinuitetu drži deduktivnoga pristupa. Budući da se kroz sva četiri vida raspodjele pastoralnoga rada provlači zauzetost za pravdu i oslobođenje siromašnih te borba protiv svake potlačenosti naroda, onda ne čudi što se kod njega uočava povijesno-društvena problematika tipična za latino-američko podneblje. Takvo shvaćanje pastoralna, premda na prvi pogled djeluje logično, ipak, u surječju današnjih društveno-kulturoloških previranja teško može biti djelotvorno.

1.3. Michael Paul Zulehner

Bečki teolog Michael Paul Zulehner (r. 1939.) krajem osamdesetih godina objavio je priručnik pastoralnoga bogoslovlja u četiri sveska. Pisac razvija svoje stavove i promišljanja, predstavlja ih u četiri vidika te ih prikazuje svaki u zasebnom svesku: 1. *Osnovni pastoral. Crkva između poslanja i očekivanja*; 2. *Pastoral zajednice. Mjestâ kršćanske prakse*; 3. *Prijelazi. Pastoral životnih razdoblja*; 4. *Pastoralna futurologija. Crkva na putu u društveno sutra*²⁷.

Svaki je od ta četiri sveska na svoj način zanimljiv i bitan, međutim, svakako je najvažniji prvi svezak, koji raspravlja o temeljnom pastoralu, premda, gledano s epistemološkoga i metodološkog vida ne ide posve u dubinu. Pisac posve jasno iznosi predmet svojega teološko-pastoralnog promišljanja, a to je *crkvena praksa*, tj. ono što Crkva čini, način na koji čini, radi i organizira svoj rad²⁸. Međutim, ništa ne govori o područjima u kojima se crkveni rad strukturira, kao ni o oznakama koje su

---

²⁶ Usp. C. FLORISTAN, *Teología práctica*, nav. dj. 199-213.

²⁷ P. M. ZULEHNER, *Pastoraltheologie*. 4. sveska, Patmos, Düsseldorf 1989./1990.

²⁸ Usp. P. M. ZULEHNER, *Pastoraltheologie*, I., nav. dj. 32.

svojestvene kršćanskomu crkvenom radu. Prvotni je smisao crkvene prakse prema Zulehneru zadatak kojega nam je povjerio i predao Isus Krist. Praktično bogoslovlje, koje se bavi postojećom praksom, treba se suočiti s praksom koja proizlazi iz predaje s ciljem poboljšavanja postojeće prakse²⁹.

Način, pomoću kojega je moguće utvrditi sadašnje stanje s nakanom da se dokuči nalog što ga Bog daje Crkvi da ga izvrši u današnjim okolnostima, prema Zulehneru se ostvaruje kroz trostruki hod: *kriteriologija*, *kairologija*, *prakseologija*. Pisac ne govori o uzajamnosti ovoga trostrukog hoda niti konkretizira način na koji se uobličuje razmišljanje o pastoralnom bogoslovlju.

Kriteriologija se bavi ciljevima koji se tiču crkvenoga pastoralnog rada, odnosno osoba koje djeluju u Crkvi i u ime Crkve. Zapravo, poziv svojstven Crkvi je evangelizacija koja se očituje kroz konkretni rad Crkve, osobito u izrazima: mir, oslobođenje, nada, život, ozdravljenje, narod Božji. Ovaj je dio kod Zulehnera previše općenit a premalo operativan, te je opasnost da se i nehotice pastoralno bogoslovlje, koje bi trebalo odrediti stvarni značaj navedenih temeljnih vrijednosti, svede na čisto aplikativnu i odveć uopćenu znanost.

Druga točka metodološkoga puta je *kairologija*, čiji se smisao sastoji u raščlanjivanju pastoralnoga stanja u vidu društveno-kulturoloških zbivanja, dakako, uzevši u obzir društvene i humanističke znanosti općenito. Zulehner smatra da se *kairologija* ne zadržava na raščlambi stvaranoga pastoralnog stanja, nego stremlje prema *pastoralnoj futurologiji*, o čemu govori u četvrtom svesku.

I na kraju, u trećem dijelu znanstvenoga hoda, pisac se bavi *prakseologijom*, tj. na neki način potiče tijek obnove Crkve polazeći od poznatoga izraza: *Ecclesia semper reformanda*.

Pisac, premda ne ide toliko za produbljivanjem znanstvenoga okvira pastoralnoga bogoslovlja, nego nastoji što više povezati ovu granu uz crkveni rad, ipak svojim promišljanjima bitno obogaćuje razvoj pastoralnoga bogoslovlja, te je njegovo djelo važan i nezaobilazan doprinos u bogoslovno-pastoralnom ozračju.

²⁹ Usp. P. M. ZULEHNER, *Pastoraltheologie*, I., nav. dj. 37.

3. SERGIO LANZA

Jedan od istaknutijih talijanskih pastoralista³⁰, Sergio Lanza (r. 1945.), nakon temeljite prosudbene raščlambe i protresanja povijesnoga razvitka pastoralnoga bogoslovlja, odvažno se suočava sa sržnim problemom pastora i pastoralnoga bogoslovlja koje govori o odnosu *teorije i prakse*. Nedvojbeno uranja u pastoralnu zbilju i vodeći računa o znanstvenosti pastoralnoga bogoslovlja, nužno ga sagledava u društveno-kulturološkomu i crkvenom vidu pod okriljem evanđeoske poruke.

400

Raspravljajući o identitetu, zadacima, odnosno o predmetu i metodi, znanstvenosti, teologalnosti, praktičnosti ove grane, dakako, u povezanosti s drugim teološkim materijama, smatra da je nemoguće odvažno pristupiti razradbi pastoralnoga bogoslovlja u njezinomu predmetu i metodi ukoliko se ne oslobodi ili bar nastoji osloboditi se gordijskoga čvora zvanoga odnos *teorija-praksa*³¹. O tome ovisi legitimitet, pa i razumijevanje identiteta, same discipline kao i njezine spoznajne građe. Zapravo, prema Lanzi je moguće, nakon što se razriješi osnovni problem odnosa *teorije-prakse*, izgrađivati pastoralno bogoslovlje koje se predstavlja kao razmišljanje o pastoralnoj praksi, koja je znanstveno izrađena, teološki utemeljena i antropološki relevantna.

Prema Lanzi osnovni predmet (objekt) pastoralnoga bogoslovlja tj. *crkveni pastoralni rad*, zbog svojega temeljnog uporišta s jedne strane u povijesno-iskustvenim činjenicama a s druge u normativnim sadržajima vjere, ne može biti izveden, za svoj *hic et nunc*, iz teoretski općenito važećih načela (dogmatika, moral...). S druge strane kršćansko-crkveni rad je u osnovnoj povezanosti s kršćanskom vjerom, i smješten je u vjersko okruž-

---

³⁰ Ovdje bih, zbog kratkoće članka, samo spomenuo, da su uz Lanza u Italiji poznati pastoralisti milanski teolog, BRUNO SEVESO, *Edificare la Chiesa. La teologia pastorale e i suoi problemi*, Elle Di Ci, Leumann (Torino), 1982. Seveso je jedan od urednika pastoralne enciklopedije koja je publicirana u četiri sveska (*Enciclopedia pastorale*, 4. vol, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1992. Osim Sevesa potrebno je navesti salezijanskoga pastoralistu u Rimu MARIA MIDALIA koji je svoju viziju pastoralnoga bogoslovlja predstavio devedesetih godina u četiri sveska (M. MIDALI, *Teologia pratica*, 4. vol., LAS, Roma 2000³).

³¹ Usp. S. LANZA, *Introduzione alla teologia pastorale 1.*, nav. dj., 137–171; Isti, *L'insegnamento della teologia pastorale*, u: N. CIOLA (ur.), *Servire Ecclesiae. Miscellanea in onore di mons. Pino Scabini*, Dehoniane, Bologna 1998., 389–420.

je te se bitno vrjednuje u svjetlu vjere. Bez daljnega, jedan od sržnih teoloških problema jest odnos vjere i prakse. Neosporno je i to da svaka praksa na neki način sadrži određenu teoriju, isto tako nema posve «čiste» teorije, koja ne bi imala apsolutno nikakve veze s praksom. Pisac, s obzirom na teoriju i praksu, odbacuje jednostrana rješenja, i tvrdi da je praksa neizvediva iz teorije a teorija nesvodljiva na praksu, te rješenje odnosa *čina vjere* i *antropološkoga* područja vidi u *dijalektičko asimetričnom reciprocitetu*.

Pastoralno bogoslovlje je teološko razmišljanje u svim vidovima, jer ima svoj predmet, koji se odnosi na *crkveni rad* kao božansko-ljudsku stvarnost zapečaćenu načelom *Utjelovljenja* te označenom konstitutivno sakramentalnom strukturom s ciljem spasenja. S obzirom na nositelja pastoralnoga rada, Lanza razvija ispravnu eklezilogiju zajedništva na temelju koje su svi članovi, svatko u svojem djelokrugu (*službeničko i kraljevsko svećeništvo*), uključeni u crkveni rad. Isto tako razvija metodu *pastoralnoga raspoznavanja*, koja se po svojoj naravi odnosi na crkveni rad kako ne bi bila izvan stvarnosti kojoj i sama pripada. Njegova metoda nije aplikativnoga nego operativnoga značaja te uzima u obzir crkvene i društveno-kulturološke okolnosti oslanjajući se na snagu Duha Svetoga.

Lanzina metoda je dinamičnoga hoda, te kao razmišljanje o vjeri u sebe uključuje sve osnovne odrednice (*kairologija* – ima uporište u konkretnoj situaciji, *kriteriologija* ima normativno uporište, *operativa* – djelotvorno uporište), a ne samo susljedne stupnjeve (*analiza i procjena, odluka i planiranje, aktualizacija i verifikacija*). Prema toj metodi sve tri odrednice nazočne su u svim pojedinim stupnjevima.

4. ŽIVAN BEZIĆ

Među naše najplodnije poslije-saborske pastoraliste spada splitski teolog Živan Bezić (r. 1921.), koji je krajem šezdesetih, a zatim osamdesetih godina objavio obnovljeni priručnik za pastoralno bogoslovlje, koji je još uvijek jedini te vrste na hrvatskomu

jeziku³². Naime, Bezić prekida dugi niz u kojemu je pastoralno bogoslovlje usmjeravano izričito na kler i promiče pastoralno bogoslovlje crkveno oblikovano.

U prvom svesku profesor Bezić govori o pastoralnom bogoslovlju kao znanstvenoj teološkoj grani definirajući je kao «nauku o aktualnom ostvarivanju spasenja i posvećivanja u krilu Crkve»³³. U tom dijelu uz ekleziologiju, obrađuje pastoralnu sociologiju i poimenologiju. Osnovne oznake poslije-saborskoga pastoralnog bogoslovlja za Bezića su njezina kristosredišnjost, crkvenost i antropologija, sagledavajući dušobrižništvo u obliku organskoga pastorala.

U prve zadaće pastoralnoga bogoslovlja ubraja naučnu raščlambu i prosudbu sadašnjega stanja Crkve i svijeta u kojemu ono živi. Dužnost pastoralke je pomoći Crkvi u spoznaji svojega *kairosa*, u pronalasku i ponudi prikladnih odgovora na nove probleme svijeta te u planiranju novih pothvata i akcija. Uza sve to što je nastojao nadići tradicionalni pristup, ipak se kod njega očituje pred-saborska aplikativna metoda.

Govoreći o znanstvenosti pastoralnoga bogoslovlja profesor Bezić tvrdi da je njezin materijalni predmet u najširim crtama ostvarivanje spasenja i posvećenja u krilu Crkve. On u Crkvi vidi nositelja i predmet pastorala. Formalni je predmet prema Beziću kršćanska Objava, predaja i nepogrešivo crkveno učiteljstvo. Prema njemu je pastoralka teološka znanost, koja se izričito bavi problemima spasenja i svetosti, a normativna je jer daje načela i upute za kršćansku praksu. U odnosu na metodu, on zagovara ujedinjenost deduktivne i induktivne metode jer se obje hrane iz naravnih i nadnaravnih vrela.

Pisac, premda govori o znanstvenosti pastoralnoga bogoslovlja, ipak tome ne posvećuje puno prostora niti dublje razlaže njezinu znanstvenost nego težište stavlja na njezinu praktičnu dinamiku, te cjelovito i potanko razrađuje i predstavlja gotovo sve životne pastoralne segmente. Premda se u Bezićevoj pastoralci uočava tradicionalni prizvuk, ipak ovaj pastoralni priručnik u mnogočemu može biti od velike koristi svećenicima i vjernicima

---

³² Ž. BEZIĆ, *Pastoralni radnik*, svezak I., Zagreb 1982²; Isti, *Pastoralni rad*, svezak II., Zagreb 1983²; Isti, *Pastoralna služba*, svezak III., Zagreb 1985.; Želio bih spomenut da, uz profesora Bezića, među današnje vodeće hrvatske teologe pastoraliste spadaju Josip Baloban, Pero Aračić, Josip Čorić, Stipe Nimac.

³³ Ž. BEZIĆ, *Pastoralni radnik*, nav. dj. 8.

laicima. Svakako, treba voditi računa da je ovaj priručnik pisan u vremenu komunističke ideologije, međutim, pisac je ipak imao i vizije pluralnoga društva. Slobodno se može reći, da je teško naći tip ovakvoga pastoralnog priručnika u međunarodnoj pastoralno-teološkoj literaturi.

U prvom svesku, nakon što je obradio pojam i znanstvenost pastoralke te povijest pastoralne, predočuje odnos Crkve i pastoralnoga rada s težištem na pastoralnu eklezijologiju. Nakon što je proučio opće stanje Crkve, smatra potrebnim upoznati i stvarno stanje lokalne Crkve koja stoji na brizi župnika kao njezina redovitoga i neposrednog pastira. Osnovnom strukturom lokalne crkve ističe župu kao «najnaravniji oblik pastoralne»³⁴. Premda smatra da je nedostatak staroga pastoralne bio klerikalizam te da vjernici nisu samo predmet već i nositelj pastoralne i apostolata, ipak malo prostora posvećuje radu s laicima, a među nositeljima pastoralnoga radana osobitna način ističe i ocrta valiksvećenika.

U drugomu je svesku predmet njegova proučavanja evangelizacija, a pod tim pojmom misli na učiteljsku službu svećenika³⁵. Nadalje govori o pastoralnomu bogoslužju posvećujući veliki dio toga sveska sakramentalnomu životu župe. Pored učiteljske (evangelizacija) i svećeničke (liturgija) službe u trećemu svesku Bezić proučava pastoralnu službu (ministerium pastoralne) koju naziva *diakonia*³⁶. Značaj pastoralne službe jest potpuno predanje samoga sebe Bogu, Crkvi i čovjeku. Bezić kroz dimenziju *diakonie* razmatra službu čovjeka u njegovim tjelesnim (karitas) i duševnim potrebama (apostolat), te napose službu lokalnoj Crkvi (župska administracija). On drži da svi članovi župskih zajednica očekuju i traže od svećenika posebnu službu, koju on naziva službom vodstva ili *hodegetika*³⁷. Unutar hodegetike, uz koju veže i pastoralnu psihologiju, zanima se za tri kruga pitanja: pastoralno vodstvo kao takvo, opće vodstvo crkvene zajednice te posebno vodstvo vjernika.

Profesor Bezić svoju pastoralnu i pastoralni rad promatra kroz kristološko ustrojstvo: *tria munera*, stoga, u kontekstu promijenjenih društveno-kulturalnih prilika takvo pristupanje pa-

³⁴ Ž. BEZIĆ, *Pastoralni radnik*, nav. dj. 91.

³⁵ Usp. Ž. BEZIĆ, *Pastoralni rad*, nav. dj., 8-15.

³⁶ Usp. Ž. BEZIĆ, *Pastoralna služba*, nav. dj., 7-71.

³⁷ Usp. Isto, 73ss.

storalnomu radu zahtijeva svojevrsnu preinaku. U tome kontekstu, hrvatskom okružju nedostaje teološko-pastoralni priručnik sročeni u promijenjenim društvenim okolnostima.

3. ZAHTJEVI PASTORALNE ODGOVORNOSTI

Pastoralno bogoslovlje snagom Duha Svetoga vodi brigu o Crkvi, te potiče pastoralni rad koji je po svojoj naravi određen za oživljavanje Crkve kao «otajstva», dakako, u surječju stvarnih društveno-kulturalnih zbivanja. Vrijeme u kojemu živimo omeđeno je radikalnim i brzim promjenama te pojavom posvjetovnjačenja kojemu su svojstvene određene antropološko-socijološke dinamike koje otežavaju evangelizaciju (individualizam, racionalizam, indiferentizam, relativizam), stoga, pastoralno bogoslovlje, čiji je predmet pastoralni rad, u svojim nastojanjima oko poboljšanja crkvenoga rada ne dopušta pastoralnu samovolju, spontanost, izoliranost ili pak uhodane sheme i determiniranu ukočenost.

Riječi i djela su uvijek vezane uz 'razmišljanje', međutim, kad se to 'razmišljanje' ne razmatra, te ostaje na zamrznuto nepoznatoj razini, onda dolazi do rezignacije što dovodi do nesagledivih pastoralnih posljedica. Prema tome, «ovaj uzvišen i potresan trenutak»³⁸ zahtijeva osmišljeni pastoral, odgovorno djelovanje, odvažnost, te usklađenu, misionarsku i organsku predodžbu pastoralna. U protivnom, u novim društvenim okolnostima u kojima se otvaraju razne mogućnosti za djelotvorniji crkveni rad u izgradnji Kraljevstva Božjega, opasnost je da se pastoralni rad pretvori u puko pastoralno servisiranje i činovništvo, te crkvenu neprepoznatljivost, što je suprotno naravi kršćanskoga poslanja.

U tomu pogledu, uloga pastoralnoga bogoslovlja se svodi na zahtjev da crkveni rad bude postavljen na ispravan i djelotvoran način, s tim da bude smješten pod povijesno-kulturalnim i evanđeoskim obzorjem, jer je crkvena služba uvijek upravljena na Isusa Krista a ne na neke vremenske zadatke. Stoga, osnovni pastoral mora kritički promatrati ciljeve i njihovu upravljenost

---

³⁸ IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu *Christifideles laici*, KS, Zagreb 1997.², 3.

prema zapovijedi Isusa Krista: «Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio» (Mt 28, 19-20).

U svjetlu preobrazbe pastorala, također se ne bi smjelo olako zaobići upozorenje kojega nam je Isus uputio: «A nitko ne stavlja krpe od sirova sukna na staro odijelo, jer zakrpa vuče s odijela pa nastane još veća rupa. I ne ulijeva se novo vino u stare mješine. Inače se mješine proderu, vino prolije, a mješine propadnu. Nego, novo se vino ulijeva u nove mješine pa se oboje sačuva» (Mt 9,16-17).

Ukoliko bi se u novim okolnostima djelovalo po već odavna nadidešenim pastoralnim postavkama (*tria munera*), onda bi to bilo pastoralno krparenje i tapkanje, koje, ne samo što je nedjelotvorno nego bi produbilo rane pastoralne atrofije. Pastoralno bogoslovlje, oslanjajući se na snagu Duha Svetoga i na pastoralnu razboritost potiče na promišljanje i prosuđivanje, suradnju i odgovorno suočavanje s pastoralnim *kairosom* na obnoviteljskom tragu pastoralnoga rada. U tom duhu, pastoralno bogoslovlje upozorava na hitnost pastoralne *metanoie*.

Premda sporo i mučno, s puno osporavanja, ipak se pastoralno bogoslovlje razvija i produbljuje, o čemu svjedoči nedavno objavljeni katolički *Priručnik praktične teologije* na njemačkomu jeziku, kojega je uredio *Herbert Haslinger*³⁹. Grupa autora koja je sudjelovala u izdavanju ovoga priručnika usmjerava praktično bogoslovlje «praksi ljudi» naglašavajući okružje u kojemu se nalaze. Unatoč drugačijemu pristupu, što se npr. očituje u različitom naglasku metode *vidjeti, djelovati, prosuditi*, *Priručnik* nudi posve jasan pregled epistemološke, metodološke i tematske utemeljenosti bogoslovno-pastoralne grane.

U novije vrijeme uloži i razvitku pastoralnoga bogoslovlja doprinosi apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis*⁴⁰. Papa Ivan Pavao II. tvrdi: «Potreban je, dakle, pravi i istinski teološki predmet: *pastoralna ili praktična teologija (theologia pastoralis vel practicae)* koja je znanstveni pogled na Crkvu u njezinoj svakodnevnoj izgradnji snagom Duha, unutar povijesti; na Crkvu kao na 'opći sakrament spasenja', kao znak i živo sredstvo spa-

³⁹ Usp. H. HASLINGER (ur.), *Handbuch Praktische Theologie*, svesci 1-2., Grünewald, Mainz 1999.

⁴⁰ IVAN PAVAO II., *Apostolska pobudnica o svećeničkoj izgradnji Pastores dabo vobis*, Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb 1992.

senja Isusa Krista u Riječi, u sakramentima i u službi ljubavi. Pastoral nije samo vrsta umjetnosti ili splet pobudnih nagovora, iskustava, metodâ; ona posjeduje puno teološko dostojanstvo, jer iz vjere prima načela i kriterije pastoralnoga djelovanja Crkve u povijesti, Crkve koja svaki dan «rađa» samu Crkvu, prema sretnom izričaju svetoga Bede Časnoga: 'Nam et Ecclesia quotidie gignit Ecclesiam' (Crkva naime svakodnevno rađa Crkvu). Među tim načelima i kriterijima postoji jedan posebno važan: evanđeosko raspoznavanje društveno-kulturnih i crkvenih prilika unutar kojih se razvija pastoralno djelovanje⁴¹.

406

Potrebno je objasniti da izraz «temeljna pastoralna teologija», u sebi sadrži nakanu na temelju koje proučava osnovna teološko-pastoralna načela ne zalazeći toliko u specifična područja. U stvari, temeljno pastoralno bogoslovlje stvara uporište svakoj crkvenoj djelatnosti.

Posebna proučavanja i praktične smjernice promiču se u krugu pojedinih pastoralnih područja kao što su npr. pastoral obitelji, pastoral mladih, pastoral odraslih, pastoral slobodnoga vremena, itd., u kojima se sučeljava svaka tema na ciljan način vrjednujući ono što je nužno za svako pojedino područje. Pastoralno bogoslovlje pomaže zadržati zajedničke vidike, s tim da ne izdvaja i ne daje osobitu pažnju određenom sektoru, nego ima dužnost promatrati teološku dimenziju svakoga crkvenoga rada, da crkveni rad ne bi zastranio u prosvjetiteljske i ideološke stranputice.

ZAKLJUČAK

U razdoblju od Drugoga vatikanskog sabora do danas, unatoč svim napetostima, pastoralno bogoslovlje zauzima status uvažene znanosti, kako sa strane crkvenog učiteljstva tako i sa strane teologa. Njegov su doprinos i uloga neupitni, ali je uz to bitno ispravno postaviti ulogu i svojstva pastoralnoga bogoslovlja kao teološke znanosti.

Iznad svega, valja istaknuti da je pastoralnomu bogoslovlju svojstveno baviti se crkvenim radom, tj. svim onim što pripada crkvenom *habitusu*. Ono se nužno oslanja na Objavu, predaju,

---

⁴¹ PDV 57.

učiteljstvo i život Crkve (*sensus fidelium*) u određenom okružju, dakako, sukladno s njezinim epistemološkim sustavom.

U pastoralnomu području se ne govori toliko o dogmatskoj, koliko o praktičnoj istini, tj. nastoji sagledati što je to što Crkvu čini *hic et nunc*, s tim da se ne radi o dvije proturječne istine, nego se praktična istina izgrađujući prema načelu *dijalektičko asimetričkoga reciprociteta*, uzima u obzir *čin vjere* koji bitno povezuje s *povijesno-antropološkom* stvarnošću.

S teološko-pastoralnoga vida crkveni rad nije izvediv iz kristološkoga trinomija *tria munera*, kao što se to do sada činilo i još uvijek prevladava svijesti mnogih pastoralnih djelatnika i vjernika. Takav *trinomij* ili kristološka shema po svojoj naravi predstavlja način kojim se opisuje Kristov identitet. Ne predstavlja tri različite uloge a još manje tri različite aktivnosti, nego je način kojim se obuhvaća dubina i bogatstvo Isusove osobnosti i djelovanja.

Pastoralno bogoslovlje, uzevši u obzir društveno-kulturološke okolnosti, usmjerava pastoralni rad u dva osnovna uzajamna pravca: *ad intra*, gdje stavlja težište na zajednicu vjernika i na formaciju osoba, te *ad extra*, gdje vodi brigu o novoj evangelizaciji, nositeljima i djelovanju u odnosu prema društvu. Potrebno je istaknuti da kroz takvo postavljanje pastoralnoga rada, koji treba biti temeljito razrađen kroz određena pastoralna područja i sektore, nužno se moraju protkati kristološke temeljne odrednice.

DEBATE ON PASTORAL THEOLOGY FROM THE SECOND VATICAN COUNCIL TILL TODAY

Summary

The author analyses the development of pastoral theology in the period from the Second Vatican Council till today. First, he discusses the relationship of the Council and Council documents to the pastoral care and pastoral theology. Also, he presents and interprets the attitudes of some major pastoral theologians about this branch of theology. So far, the state of pastoral theology in theological circles has neither been suffi-

ently clear nor has it always been correctly understood. In spite of that, this scientific branch of theology has been scientifically developing, and as an interdisciplinary science plays an important role in church and social circles.

The author uses historical-evaluative method, analyses the state of pastoral theology in recent theological debates and realises that pastoral theology has to be clearly defined, using the epistemic and methodological criteria, not to stray toward pragmatic and theoretic extremes. Also, faced with a strong traditional way of pastoral work, one should plead for the necessary modification of actual pastoral work, since we live in totally new church and social circumstances.

Key words: pastoral theology, pastoral care, Second Vatican Council, pastoral work, new evangelisation